

Szénási Imre¹

Tartalékosok a Magyar Honvédségben

Reservists in the Hungarian Defence Forces

Absztrakt

A honvédelem olyan nemzeti ügy, amelyben az egész társadalomnak részt kell vállalnia. Ezért szükséges egy olyan, főleg önkéntesekből álló, megfelelő méretű és jól kiképzett tartalékos erő létrehozása, amely hatékonyan tudja támogatni a hivatásos és szerződéses katonákból álló nemzeti haderőt. A tartalékos erőknek komoly hagyományai vannak Magyarország történelmében. A rendszerváltást és a sorkatonaság felfüggesztését követően azonban ez a szolgálati forma tetszhalott állapotba került, újraélesztése a 21. század elején kezdődött meg. Az elmúlt két évtizedben több tartalékos szolgálati formát is bevezettek, eredményeként napjainkban több mint 11 ezer tartalékos katona teljesít szolgálatot. Tanulmányomban bemutatom a tartalékosok feladatait, foglalkozom a szolgálati forma előnyeivel a Magyar Honvédség, a szolgálatot teljesítő állomány és a polgári közösség szempontjából is.

Kulcsszavak: tartalékos katona, tartalékos katonák feladatai, katonai erények, területvédelmi tartalékos

Abstract

Defence is a national cause in which the entire society must participate. Therefore, it is necessary to establish a reserve force, mainly composed of volunteers, that is adequately sized and well trained to effectively support a national force of regular service members. Reserve forces have a long tradition in the history of Hungary. However, after the change of regime and the suspension of conscription, this form of servitude became obsolete. Its revival began at the beginning of the 21st century, with the introduction of

¹ Alezredes, doktori hallgató, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Honvédtisztképző és Hadtudományi Kar, e-mail: imre.szenasi81@gmail.com

several reserve systems. As a result, more than 11,000 reservists serve in the Hungarian Defence Forces today. This study will present the tasks of reservists and the benefits of this form of service for the Hungarian Defence Forces, serving personnel, and the civilian community.

Keywords: reservists, tasks of reservists, military virtues, territorial reservist

„A háborúkat nem a hivatások, hanem a tartalékos állomány dönti el.”
Tarjányi Péter²

Bevezetés

Napjainkban nincs olyan ország a Földön – a legnagyobb és leggazdagabb országokat is beleértve –, amely minden, a nemzeti biztonságát fenyegető konkrét és potenciális kockázati tényező kivédésére alkalmas, tényleges állományú katonákból álló állandó hadsereget tartson fenn. Éppen ezért a honvédelem összetársadalmi erőfeszítést igénylő nemzeti ügy. Az Észak-atlanti Szerződés 3. cikke is ezt támasztja alá: „A jelen szerződésben kitűzött célok hathatósabb elérése érdekében a Felek külön-külön és együttesen, folyamatos és hathatós önszegély és kölcsönös segítség útján, fenn-tartják és kifejlesztik egyéni és kollektív védelmi képességüket fegyveres támadással szemben.”³ Magyarország, a közép-európai régió országaihoz hasonlóan, a tényleges állományú hadereje mellett megfelelően feltöltött és kiképzett tartalékos erő fenn-tartására és rendszerbe állítására törekszik.

Magyarországon a *Nemzeti Katonai Stratégia* szabályozza a legmagasabb szinten a tartalékos haderő keretfeladatait.⁴ Hazánk politikai vezetői ebben a jogszabályban fogalmazzák meg a honvédelmi kiegészítő- és hátszágvédelmi képességgel, ezen belül pedig a tartalékos katonákkal szemben támasztott elvárásokat. A Magyar Honvédség a *Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program* (meghirdetésekor *Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program*) keretében már megvalósult és még folyamatban lévő fejlesztésekkel folyamatosan fejleszti reguláris, valamint tartalékos haderejének képességeit, annak érdekében, hogy korszerű, a jelenkor biztonsági kihívásainak, valamint kockázatainak kezelésére minden tekintetben képes haderő alakuljon ki. 2030-ig az önkéntes tartalékos szolgálati forma teljes személyi állományának is ennek megfelelően kell átalakulnia. Az önkéntes tartalékos haderő vonatkozásában pedig olyan képesség létrehozására van szükség, amely egyaránt képes békében és a különleges jogrend bevezetése esetén is a hivatásos és szerződéses állomány támogatására, ebbe beleértve az új típusú kihívásokat is. Kiegészítő erőként képessé kell válnia a tényleges állományú haderővel együttműködve, azzal koherens rendszert alkotni.

² GERENCSÉR– NEUZER 2023.

³ Az Észak-atlanti Szerződés 1949.

⁴ 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat.

A magyar tartalékos rendszer rövid története

A tartalékos erők különböző megjelenési formái már évszázadok óta jelen vannak hazánk történetében, és e tekintetben komoly hagyományokkal rendelkezünk. A magyar történelemnek már a korai időszakában a magyar állam megalakulását követően fellelhetők a honvédelemmel kapcsolatos intézkedések. Az első írásos emlékek I. István király uralkodásának időszakára vonatkoznak.⁵ A 15. századból az ország védelmével kapcsolatos királyi rendeletekből néhány írásos emlék is fennmaradt, ezek többek között a hadsereg kiegészítéséről is tartalmazznak részletes rendelkezéseket. Albert király rendeletben szabályozta a tartalékos rendszert (felkelő országlakosok mint a közönséges hadsereg tartaléka).⁶ 1715-ben III. Károly királyi rendeletében pedig külön szabályozta azt, immár népfelkelésként.⁷ A népfelkelés elsősorban a haderő tehermentesítésére vagy annak kiegészítésére szolgált. A magyar történelem során számos hadvezér és uralkodó felismerte, hogy az államnak és a hadseregének tartalékosokkal, vagyis az állandóan fenntartott hadat szükség esetén kiegészítő haderővel (kiegészítő erőkkel) kell megerősíteni. E kiegészítő erők nem alaprendeltetésből adódó feladatként, hanem bizonyos szükséghelyzetben önként vagy kényszer hatására nyújtottak segítséget a reguláris haderő számára.⁸

A területvédelmi tartalékosok első képviselői is megjelentek a középkori magyar történelemben, azonban ezeket az erőket ebben az időszakban nem ezen a néven illették. Ekkoriban a várak az ország stratégiai fontosságú területeit védték, az állandó várőrséget veszély esetén nemcsak a környező területekről beérkező katonák, hanem az úgynevezett várbeli szolgálatra behívott parasztok, orvosok, mesteremberek egészítették ki.⁹ A várvédelem egyik leghíresebb példjaként Eger várának 1552-es ostroma említhető meg, amelyet Gárdonyi Géza történelmi regénye¹⁰ tett igazán ismertté.

Mai értelemben az első kizárólag önkéntesekből létrehozott katonai szervezet a francia nemzetőrség volt. Megszervezésére 1789. július 15-én került sor a Bastille bevételét követően.¹¹

Hazánkban először 1809-ben Aradon állították fel a napóleoni háborúba elvonult katonaság helyettesítésére a néphadat, amely azután egészen 1848-ig fennmaradt és működött folyamatosan.¹²

A tartalékos erők felállítása Magyarország egészére vonatkozóan csak 1848-ban történt meg.¹³ A márciusi forradalom után francia példára hozták létre a Nemzeti Őrséget, amelynek irányítását az Országos Nemzetőri Haditanácson keresztül közvetlenül a miniszterelnök látta el. Ez a szervezet volt hivatott ellátni a belső, helyi rendvédelmi funkciókat. A nemzetőrök kiképzését katonák végezték, és a részleges felszerelésükről a kormány gondoskodott. 1848-ban a délvidéki lázadás leverésére

⁵ Hadtörténeti Intézet és Múzeum [é. n. b].

⁶ URBÁN 2010: 13–17.

⁷ 1715. évi VIII. tv.

⁸ URBÁN 2010: 13–17.

⁹ BÁNLAKY 1928–1942a.

¹⁰ GÁRDONYI 2015.

¹¹ BÁNLAKY 1928–1942b.

¹² URBÁN 2010: 13–17.

¹³ HERMANN 2019.

a sorkatonaság mellett a kormány kénytelen volt a Nemzeti Őrséget is bevetni. Ez a kísérlet rávilágított a nemzetőröknek erre a feladatra való alkalmatlanságára. Ennek hatására döntött a kormány az úgynevezett honvéd zászlóaljak (önkésesekből álló reguláris erők) megalakításáról.¹⁴ Az önkéntes alakulatok az első tíz honvédzászlóalj, az önkéntes mozgó nemzetőrök, végül pedig a szabadcsapatok voltak, amelyeknek feladata az ellenség vonalai mögötti gerilla-hadviselés volt.¹⁵

A kiegyezést követően, 1868-ban hozták létre a Magyar Királyi Honvédséget,¹⁶ amelynek háborús helyzetben az elsővonalbeli közös hadsereg támogatása (k. u. k. Heer)¹⁷ és a belvédelem, békeidőszakban pedig a belrend és biztonság fenntartása volt a feladata. Bevezették az általános védkötelezettséget.¹⁸ A nemzeti haderő állományába nem tartozó, de védképes polgárok alkották a fegyveres erő harmadik vonalát alkotó népfelkelést. Létrehozták a póttartalékosok intézményét is a hadi veszteségek pótlására. Ekkoriban a Magyar Királyi Honvédség tartalékos létszámának legjelentősebb része az idősebb korosztályokból állt. 1912-ben szűnt meg a honvédség másodlagos szerepe, ekkor azt az első vonalba sorolták.¹⁹

Az első világháború során 1915-ben a hatalmas személyi veszteségek pótlására²⁰ a hadkötelezettség korhatárát a 18. és 50. év közötti férfinépességre terjesztették ki, majd 1916-ban a felső korhatárt 55 évre emelték fel. A tartalékos időszak befejezését követően a hadköteles férfiak átkerültek a népfelkelő osztályba, amelyet az életkor alapján két részre osztottak fel: a 38 éves kor alattiak alkották az első, a 39 és 55 éves kor közöttiek pedig a másodikat. Ezenkívül megkülönböztették a katonai kiképzésben részesült és a katonai kiképzést korábban nem kapott hadköteleseket is. Az ifjabb korosztályokba tartozó és katonai kiképzésben részesült hadkötelesekkel pótolták a császári és királyi közös hadsereg és honvédség veszteségeit is. Azoknak a hadköteleseknek, akiket ezekbe nem osztottak be, a népfelkelő egységeknél kellett szolgálatot teljesíteniük. A legidősebb korosztály tagjait pedig olyan munkásszázadokba sorolták be, ahol a szükséges hadimunkákat, mint például az erődítéseket és az útjavításokat kellett elvégezniük.²¹

Az első világháborút követően leszerelték a frontról hazaérkező harcképes alakulatokat. 1919-ben a Forradalmi Kormányzótanács adta ki a hadsereg újra felállításáról szóló rendeletet, ami után erőteljes toborzás kezdődött. A csapatok feltöltése csak önkéntesekkel történhetett, ezért a Tanácsköztársaság haderejét tulajdonképpen az első világháborúban szolgálatot teljesített kiképzett önkéntesek alkották.²²

A trianoni békediktátum után a nemzeti haderő kiegészítésére az általános hadkötelezettséget megtiltották, de lehetőséget adtak az önkéntesek belépésére. Azonban a hadsereg összlétszáma nem haladhatta meg a 35 ezer főt.²³ 1932-ben

¹⁴ URBÁN 2010: 13–17.

¹⁵ Hadtörténeti Intézet és Múzeum [é. n. c].

¹⁶ 1868. évi XLI. tv.

¹⁷ Kaiserlich und königliche Heer – Császári és Királyi Közös Hadsereg.

¹⁸ CSIKÁNY 2010: 6.

¹⁹ URBÁN 2010: 13–17.

²⁰ CSIKÁNY 2010: 89.

²¹ URBÁN 2010: 17–33.

²² Lásd: <https://mek.oszk.hu/02100/02185/html/56.html>

²³ Hadtörténeti Intézet és Múzeum [é. n. a].

aztán az antant ellenőrzésének mérséklődése eredményeként a felső vezetés bevezette az általános védkötelezettséget, és ez már lehetőséget biztosított akár egy nagyobb létszámú haderő állományának feltöltésére is.

A második világháború után a cél a tömeghadsereg kialakítása volt, ennek megvalósítása érdekében vezették be az általános hadkötelezettséget. 1953-ra mintegy 340 ezer kiképzett és átképzett tartalékos, valamint mintegy 100 ezer fő sorállományú szolgálatát már befejezett, onnan leszerelt katona biztosította a Magyar Néphadsereg (MN) hadi rendjének kialakítását. 1961-től fokozott hangsúlyt helyeztek a tartalékos tiszti képzésre, 1965-re már mintegy 35 ezer jól felkészített tartalékos tiszt állt a haderő rendelkezésére.²⁴

Ebben az időszakban a Varsói Szerződés doktrínája abból indult ki, hogy a következő NATO-val megvívott háború nukleáris csapásokkal kezdődik, és az a fél fog győzni, amelyik képes a csapások után, hagyományos erőivel a másik fél megtörésére. Ennek előfeltétele a hátszág és a kritikus infrastruktúra védelme. A nukleáris csapások hatásainak enyhítése és az okozott károk mielőbbi helyreállítása annak érdekében, hogy a szárazföldi csapatok képesek legyenek a stratégiai kezdeményezés megtartására.

1970-ben ennek szellemében állították fel a Honvédelmi Minisztériumba integrált Magyar Néphadsereg Vezérkari Főnökségnek alárendelt Hátszágvédelmi Alakulatok Parancsnokságát (HAP). A HAP leglényegesebb feladatai a következők voltak: a szövetséges és a saját erők manőver- és mozgásszabadságának biztosítása, ellenséges légimozgékonyaságú csapatok és diverziós erők felderítése és megsemmisítése, az országhatár-védelem és a határőrizet végrehajtása, hagyományos és tömegpusztító fegyverek elleni védelem, az állami és katonai felső, valamint a területi vezetés működésének biztosítása, a meghatározott objektumok őrzése-védelme, vezetéstámogató és vezetésbiztosító, polgári védelmi feladatok, valamint különböző adminisztratív tevékenységek (például hadkiegészítés és veszteségpótlás). 1973-ban a HAP alárendeltségébe kerültek az „M” polgári védelmi szervezetek alapján létrehozott területvédelmi tartalékos ezredek, valamint zászlóaljok. Ekkor nevezték át a HAP-ot Hátszágvédelmi Parancsnoksággá, így teremtve meg a területvédelem alapjait.²⁵

1986-ban a „Rubin hadrend”²⁶ keretében kezdődött meg a MN jelentős szervezeti átalakítása, amit aztán a rendszerváltás felgyorsított. Az alapkövetelmény az volt, hogy a nemzeti haderő átalakítása során képessé váljon a hazai igényeknek megfelelő, az ország teljes területének védelmét ellátni tudó, a parlament irányítása alatt álló fegyveres erővé.²⁷

A Magyar Honvédség a rendszerváltást követő évtizedekben több olyan átszervezésen és szervezeti átalakításon is keresztülment, amely alapvetően változtatta meg a haderő szerkezetét, diszlokációját és képességeit. Az átalakításokért egyik részben a biztonságpolitikai környezet változásai voltak felelősek (ide sorolhatók a Varsói Szerződés felbomlása, ezzel a hidegháború befejeződése, majd Magyarország csatlakozása 1999-ben a NATO²⁸-hoz, míg 2004-től hazánk európai uniós tagsága),

²⁴ URBÁN 2010: 17–33.

²⁵ MOLNÁR 2023: 222–225.

²⁶ MÉSZÁROS 2020:10–210.

²⁷ URBÁN 2010: 33–35.

²⁸ North Atlantic Treaty Organization – Észak-atlanti Szerződés Szervezete.

másrészt pedig az ország pénzügyi lehetőségei és az Országgyűlés által meghatározott feladatok és a mindenkor kormányzat igényei voltak. Az alapvető kormányzati célkitűzés a kisebb, de modernebb és ütőképesebb, gazdaságosabban fenntartható haderő létrehozása volt. Az átalakítások során felfüggesztették a sorkatonai szolgálatot, az utolsó sorkatonák közel 20 éve szereltek le,²⁹ így kialakult az önkéntes haderő, és gyakorlatilag teljesen leépült a Magyar Honvédség tartalékos állománya.³⁰

Magyarország tartalékosai a 21. században

A tetszhalott tartalékos rendszer újjáélesztése 2002-ben kezdődött meg³¹ önkéntes tartalékos rendszer néven (ÖTR),³² nem sok sikerrel, a rendszer 2010-ben lényegében még mindig csak papíron létezett,³³ állományában 13 fő önkéntes tartalékossal (ÖT).³⁴ Az adatból világosan kirajzolódik, hogy ez a szolgálati forma nem volt túl népszerű a magyar állampolgárok körében. Ebben az időszakban a tartalékos állományt a korábbi sorkatonai szolgálatát befejezett és onnan leszerelt, valamint a hivatásos és a szerződéses jogviszonyukat felbontott volt katonák alkották.³⁵

2010-ben a kormány döntésének megfelelően a Honvédelmi Minisztérium megtervezte az új önkéntes tartalékos rendszert, és meghatározta az elérendő célokat.

A következő évben indították el az Önkéntes Védelmi Tartalékos (ÖVT) rendszert.³⁶ Az ÖVT állományát alapvetően katonai objektumok őrzés-védelmét ellátó fegyveres biztonsági szolgálat alkotta. Ezt a tartalékos szolgálati formát vállaló önkéntesek napi feladataikat kettős jogállásban, fegyveres biztonsági őrként a fegyveres biztonsági őrség működési és szolgálati szabályzatáról szóló 27/1998. (VI. 10.) BM rendelet³⁷ alapján teljesítették, valamint lehetőség nyílt a kiképzésük időtartamára katonai szolgálatra behívni őket. Ezzel a szolgálati formával nagyban elősegítették a Magyar Honvédség objektumainak őrzés-védelmét a minősített időszakokban, mivel ekkor nem kell a Fegyveres Biztonsági Őrség állományát tényleges állományú katonákkal kiváltani, hanem az ÖVT-ben szolgáló tartalékosok behívásával és szolgálatba vezénylésével képesek ezen objektumokban teljesített szolgálatuk folytatására, immár az MH Szolgálati Szabályzatában meghatározott formában.³⁸ 2011-ben újították meg a tartalékos nyilvántartási rendszert is.

2012-ben jelent meg az Önkéntes Műveleti Tartalékos (ÖMT) szolgálati forma, amely elsősorban a szolgálati nyugellátásban részesülőket célozta meg, akik az évi 60 napos szolgálatukért cserébe továbbra is adómentesen jutottak hozzá a nyugellátásuk összegéhez. Az év végére már több mint 2400 fő volt az ÖMT létszáma.

²⁹ Sorállomány vigyázz, oszolj! 2004.

³⁰ URBÁN 2010: 35–54.

³¹ UJHÁZY-KLADEK 2014: 72.

³² 22/2002. (IV. 10.) HM rendelet.

³³ HARASZTI 2023.

³⁴ PETRUSKA 2016: 91.

³⁵ BODÓ 2022: 46–48.

³⁶ BENKŐ 2023: 10.

³⁷ 27/1998. (VI. 10.) BM rendelet.

³⁸ BODÓ 2022: 48–49.

Ekkor dolgozták ki azt a munkáltatói kompenzációs rendszert, amely könnyebbé tette az addig a Magyar Honvédséggel semmilyen kapcsolatban nem lévő polgári személyek számára is a tartalékos programhoz történő csatlakozást.

A következő nagy változásra az ÖTR rendszerében 2016-ig kellett várni, ekkor döntött a kormány a védelmi feladatok során alkalmazható tartalékos erők körének bővítéséről és a területi elven (járásonként) szervezett önkéntes védelmi képesség fejlesztéséről, amely az Önkéntes Területvédelmi Tartalékos (ÖTT) nevet kapta.³⁹ Ez a változás összesen 197 ÖTT-század megalakítását jelentette Budapest kerületeiben és az ország járásaiban. Az ÖTT kötelékében szolgálatot teljesítő katonák kiképzésére megyénként létrehoztak egy-egy területvédelmi zászlóaljat (TVZ), zászlóaljanként egy aktív kiképző századdal, valamint régióként egy, összesen hét területvédelmi ezredet (TVE). Az elgondolás sikeresnek mondható, az ÖTT-szolgálatot vállalók létszáma folyamatos növekedést mutat, ami valószínűleg köszönhető annak is, hogy a katonáknak nem kellett távolra utazniuk az alapfelkészítésre, hanem azt lehetőség szerint a lakóhelyük szerinti járásban kapták meg.

2018-ban kettő TVE alakult meg teljesen. A székesfehérvári központú MH 6. Sipos Gyula Területvédelmi Ezred, amely a kilenc dunántúli megyét, valamint Pest megyét és Budapestet foglalta magába. A nyíregyházi székhelyű MH 2. vitéz Vattay Antal Területvédelmi Ezred az ország keleti részének kilenc megyéjét fedte le.⁴⁰

2020-ban a koronavírus-járvány hatására elkezdett munkanélküliség enyhítésére a kormány elindította a speciális önkéntes területvédelmi tartalékos (SÖTT) programot. A „speciális” szó ebben az esetben azt jelölte, hogy az önként vállalt katonai szolgálat csak a polgári életbe történő visszatérésig szólt.⁴¹

2021-ben indult útjára az úgynevezett önkéntes katonai szolgálat (ÖKSZ),⁴² amely programmal a fiatalokat célozták meg. Ebben az esetben nem beszélhetünk klasszikus tartalékos szolgálati jogviszonyról. Itt a cél elsősorban olyan fiatalok megszólítása volt, akik szeretnék kipróbálni magukat a katonai pályán, mielőtt hosszabb távon elköteleződnenek a Magyar Honvédség mellett, vagy pedig olyanokról, akik kénytelenek voltak elhalasztani felsőfokú tanulmányaikat. A kormány a programban részt vevők számára a felsőoktatásba történő jelentkezés során a szolgálati időtől és a kiképzettség szintjétől függően felvételpontszám-kiegészítést biztosított.⁴³

2023-ban alapították meg a Magyar Honvédség Területvédelmi Erők Parancsnokságát (MH TVEP). Az újonnan felállított parancsnokság felelős a területvédelmi feladatokat ellátó szervezeti elemeinek hadműveleti és harcászati szintű irányításáért, valamint átvette az ÖTR-rel kapcsolatos feladatokat is. Az alárendeltségébe tartozik az ÖTT szolgálati forma bevezetése óta megalakított hét TVE is.⁴⁴

2024 januárjában az önkéntes tartalékosok létszáma meghaladta a 11 ezer főt a Magyar Honvédségben, de az elérendő cél a 20 ezer fő.⁴⁵

³⁹ 25/2016. (XII. 22.) HM rendelet.

⁴⁰ BENKŐ 2023: 11.

⁴¹ BALATONI-KÁLMÁNFÉ 2021.

⁴² Új állandó szolgálati formát indít a Magyar Honvédség 2021.

⁴³ BENKŐ 2023.

⁴⁴ Honvedelem.hu 2023.

⁴⁵ SALLAI [é. n.].

A Magyar Honvédség területvédelmi tartalékos erőinek rendeltetése és fő feladatai

A területvédelmi erők kialakítása során figyelmet fordítottak arra, hogy lefedjék Magyarország teljes területét. A képességeikkel korunk potenciális és konkrét fenyegetéseire válaszolnak, amelyekkel nem csupán hazánknak, de az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének is szembe kell néznie. Az MH TVEP és az alárendeltségébe tartozó TVE-k hivatásos, szerződéses és tartalékos katonákból állnak. A tartalékos katonák a nemzetvédelmi képességek megerősítése, a helyi közösségek védelme és a saját, valamint a közvetlen környezetük⁴⁶ biztonsága érdekében vállalják a katonai szolgálatot.

A Magyar Honvédség tartalékos erőinek rendeltetése hazánk függetlenségének, területi épségének, valamint határainak katonai védelme bármilyen potenciális támadó féllel szemben, összhangban a NATO-szabványokkal. A rendeltetésükhöz tartozik még a szövetség tagállamainak önvédelmi képességei kialakítására vonatkozó (NATO-szerződés 3. cikk), a nemzetközi szerződésekből eredő kollektív védelmi feladatokban való részvétel, természeti és ipari katasztrófavédelmi feladatok végrehajtása, valamint a nemzetközi jogszabályokban meghatározott humanitárius tevékenység végzése. Az ÖTT kiegészíti a nemzeti elrettentési képességeket, azonban nem helyettesítheti és nem is képes helyettesíteni az ország reguláris haderejének képességeit.

A területvédelmi erők elsődleges feladatai teljes összhangban vannak a Magyar Honvédség *Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájában* megfogalmazott küldetésével.⁴⁷

A területvédelmi erők elsődleges feladatai a következők:

- a területvédelem rendszerének működtetése és fejlesztése;
- a tartalékos állomány alapkiképzésének (az MH Egységes Alapkiképzési Programja szerint), valamint további kiképzéseinek végrehajtása;
- a helyi közösségekben a protokolláris tevékenységek ellátása, valamint részvétel a hadisírok, katonai és hősi emlékművek gondozásában és fenntartásában, valamint kegyeleti tevékenységekben;
- részvétel Magyarország területének területvédelmi biztosításában, valamint hazánk lakosságának élet- és vagyonbiztonságának védelmében;
- részvétel őrzés-védelmi feladatokban, a létfontosságú rendszerelemek védelmében, valamint a polgári védelmi feladatok támogatásában;
- részvétel a tömeges bevándorlás elleni védekezésben;
- különféle válságkezelési feladatok koordinálása és azok végrehajtása;
- részvétel katasztrófavédelmi tevékenységek végrehajtásában a nemzeti biztonsági rendszer más komponenseivel együttműködve a helyi közösségek védelme és támogatása érdekében;
- a Befogadó Nemzeti Támogatás katonai tevékenységeinek biztosítása és koordinálása a hazánkba települő szövetséges erők fogadásának és állomásoztatásának támogatása érdekében;

⁴⁶ Lásd: <https://iranyasereg.hu/gyakori-kerdesek/>

⁴⁷ 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat.

- a magyar társadalomban a hazafias értékek megőrzése, azok erősítése, valamint a katonai nevelési programok korosztályokon átívelő megvalósítása.⁴⁸

A feladatok felsorolása után áttekintem, hogy milyen értékekkel járulhatnak hozzá a tartalékosok a Magyar Honvédség működéséhez.

A tartalékos állomány hozzáadott érteke a Magyar Honvédség működéséhez

A tartalékosok általánosságban véve széles körű szakmai tapasztalattal és ismeretekkel rendelkeznek civil életükből. Mialatt a tényleges állományban lévő katonák főként a kiképzésre és katonai feladataik végrehajtására összpontosítanak, addig a tartalékosok gyakran más területeken dolgoznak. Dolgozhatnak az egészségügyben, mérnökként, tanárként, logisztikusként, kamionsofőrként, targoncásként vagy asztalosként stb. Ez a polgári életben szerzett tapasztalat lehetővé teszi számukra, hogy különleges szakértelmükkel és tudásukkal járuljanak hozzá a katonai műveletekhez. Például egy mérnök technikai megoldásokat kínálhat bonyolult logisztikai kihívásokra, egy gyakorlott kamionsofőr kiválóan alkalmas a Honvédségben rendszeresített tehergépjárművek vezetésére és technikai kiszolgálására, vagy egy kőműves a helység harcra való felkészülés során képes lehet azonosítani az épületek gyenge pontjait, ezzel is segítve az ottani védelmi vagy támadó műveleteket.

A másik nagy előnyük, hogy a tartalékosok olyan tartalék erőként működnek, amelyek viszonylag gyorsan mozgósíthatóak szükség esetén. Vészhelyzetek, természeti katasztrófák, valamint megfelelő felkészítéssel különböző katonai műveletek (határvédelmi feladatok, külföldi katonai szerepvállalás)⁴⁹ során a tartalékosokat be lehet vonni a tényleges szolgálatot ellátó állomány megerősítésére vagy támogatására.⁵⁰ Ez a rugalmasság növeli a Magyar Honvédség készenlétét és reagálóképességét, így biztosítva, hogy alkalmazkodni tudjon a felmerülő kihívásokhoz és fenyegetésekhez.

Fontos szempont, hogy a területvédelmi tartalékosok sajátos helyismerettel rendelkeznek. Az itt szolgálatot teljesítő katonák általában az alegységük települési helyén vagy annak közvetlen közelében élnek és dolgoznak, így szoros kapcsolatokat ápolnak az ottani lakossággal. Ez lehetővé teszi számukra, hogy hatékonyan támogassák vagy hajtsák végre az adott területen folyó katonai műveleteket, valamint megkönynyíti az együttműködést a helyi polgári vezetéssel, a hatóságokkal és a különböző szervezetekkel a válsághelyzetek kezelése során.⁵¹

Mindamellet a tartalékosok költséghatékony megoldást is kínálnak. A tartalékos erők fenntartásával és szükség esetén mozgósításával a Honvédség optimalizálhatja erőforrásait és költségvetési kiadásait. Mivel a tartalékosok részmunkaidőben szolgálnak, sokan közülük aktívan jelen vannak a munkaerőpiacon, és részt vesznek

⁴⁸ Lásd: <https://honvedelem.hu/alakulat/magyar-honvedseg-sipos-gyula-6-teruletvedelmi-ezred.html>

⁴⁹ Lásd: <https://iranyasereg.hu/gyakori-kerdesek/>

⁵⁰ PETRUSKA 2016.

⁵¹ Önkéntes Területvédelmi Tartalékos szolgálat [é. n.].

a gazdasági tevékenységekben, ezzel pedig hozzájárulnak az ország gazdasági fejlődéséhez és biztonságához.

A tartalékosok kiképzést kapnak inaktív időszakuk alatt, ezzel biztosítva azt, hogy egy bizonyos szinten felkészültek maradjanak az alkalmazásra anélkül, hogy ugyanazt a folyamatos befektetést igényelnék, mint a szerződéses vagy hivatásos állományú katonák.

Fontos szerepet játszanak a polgári-katonai közösségek közötti kapcsolattartásban és a kommunikációban is. Részidős katonák lévén, a polgári közösségekben élnek és dolgoznak, ezáltal ők a hadsereg nagykövetei, akik sokszor egyenruhában⁵² vesznek részt a különböző közösségi programokban, így hozzájárulva a katonai és a civil hagyományok, értékek ápolásához, valamint a hazafias értékek megőrzéséhez, erősítéséhez is.

A Magyar Honvédségre gyakorolt pozitív hatások után vegyük sorra, hogy a tartalékosok milyen értékekkel gazdagodhatnak a katonai kiképzés és esetleges alkalmazásuk során.

A Magyar Honvédség által nyújtott közvetett és közvetlen előnyök

A készenlétben lévő, a kiképzésre és a feladatvégrehajtásra behívott tartalékos állomány illetményre jogosult – ezt azonban nem tartom előnynek, hanem az elvégzett munka után járó, jogos járandóságnak, ezért ezzel a tanulmányomban nem foglalkozom. Azonban feltételezhető, hogy a Covid-19-pandémia idején a SÖTT-programot választó önkéntesek között ez a szempont az egyének motivációs indokai között elsődleges helyen szerepelt.

A Magyar Honvédségnek, mint minden munkáltatónak az érdeke az, hogy a megfelelő embert a megfelelő pozícióba helyezze, és ott az adott katona képzettségét és képességeit maximálisan kihasználja. Természetesen ez igaz a bevonult tartalékos állományra is. Ahhoz, hogy ez az érdek megvalósulhasson, a tartalékos katonának különböző kiképzéseken kell részt vennie, amelyekből nemcsak a katonai szervezet, hanem az egyén, annak jelenlegi vagy éppen leendő munkahelye és a civil közösség is profitálhat.

Az egyik legszembetűnőbb gyakorlati példa, amely szinte minden hírforrásban gyakran megjelenik, a katonák közlekedési és más balesetknél nyújtott önzetlen, sokszor életmentő segítsége, aminek sok honfitársunk köszönheti az életét.⁵³ A katonai kiképzés azonban nem merül ki gyakorlati tapasztalatok átadásában, hanem komoly hangsúlyt helyez a katonák személyiségének, erényeinek fejlesztésére is.

Boda Mihály *A katonai erények*⁵⁴ című könyvében foglalkozott a katonák legfontosabb erényeivel. A bátorság⁵⁵ és a becsület képezi az alapját a katonák értékrendjének. Ezek az erények nemcsak a harcmezőn, hanem az élet minden területén fontos szerepet

⁵² TURCSÁNYI-FORMÁDI 2024.

⁵³ MOLNÁR 2024.

⁵⁴ BODA 2021.

⁵⁵ SZUN-CE 2006: 10.

játszanak. A bátorság mint a katonák alapvető erénye⁵⁶ nem csupán a vakmerőséget jelenti, hanem a helyes és gyors döntések meghozatalát nagy pszichikai nyomás alatt és veszélyes helyzetekben is. A katonai bátorság különböző formái – természetes bátorság, mesterséges bátorság, hazaszeretet és morális bátorság⁵⁷ – mind azt szolgálják, hogy a katonák képesek legyenek kitartani a félelemmel szemben, uralva annak hatásait, így a veszélyek ellenére is ellátva feladataikat.⁵⁸

A becsület, mint második legfontosabb erény, szorosan összefonódik a bátorsággal.⁵⁹ A katonai becsület azt jelenti, hogy a katonák kitartanak az elveik és értékeik mellett, és annak megfelelően cselekszenek még a legnehezebb helyzetekben is. A becsület olyan erkölcsi tulajdonságnak tekinthető, amely hozzájárul az egyén pozitív megítéléséhez egy közösségen belül, ennek köszönhetően a katona képes mások bizalmának elnyerésére, valamint a közösség értékeinek és elveinek fenntartására. A becsület szorosan kapcsolódik más katonai erényekhez, például a hűséghez, a fegyelemhez és a karizmához.⁶⁰

A hűség erénye szintén kulcsfontosságú a katonai értékrendben.⁶¹ A katonák hűsége kiterjedhet más emberekkel vagy közösségekkel való kapcsolatukra, a hazájukhoz, a katonai hivatásukhoz vagy az elveikhez és értékeikhez való kötődésre. A hűség azonban nemcsak elkötelezettséget jelent, hanem teljes odaadást és szolgálatot azok iránt, akikért és amiért a katonák felelősséget vállalnak.⁶²

A katonai vezetői erénynek, a karizmának szintén meghatározó szerepe van a katonák életében.⁶³ A karizmatikus vezetők képesek inspirálni, motiválni és irányítani az alárendeltjeiket még a legnehezebb helyzetekben is. A karizma mögött nem csupán a karizmatikus tulajdonságok állnak, hanem a vezetők tudása, tapasztalata és hitelessége is ide sorolható.⁶⁴

Boda Mihály szerint a fegyelmezettség (elsősorban a beosztott katona erényeihez sorolja) két típusra osztható erény: a külső szabályokon alapuló fegyelemre és a szocializáción alapuló fegyelemre. Ez az az erény, amely a koncentráció és az önkontroll fontosságát hangsúlyozza és magában foglalja a hajlandóságot arra is, hogy a katonák engedelmeskedjenek és betartsák azokat az elvárásokat és szabályokat, amelyek meghatározzák, hogyan kell végrehajtani a cselekvéseket. A fegyelmezettség kortárs megjelenési formája pedig a professzionális autonómia.⁶⁵ A fegyelem erénye nélkülözhetetlen a katonai egységek kohéziójának fenntartásához.⁶⁶

Ezen erények mindegyike meghatározó fontosságú a katonák számára. A bátorság, a becsület, a hűség, a karizma és a fegyelmezettség mind-mind alapvető fontosságúak a katonai életben. Ezek az értékek azok, amelyeket mindenki átültethet a saját életébe, nemcsak a katonai hivatásban alapvető fontosságúak, hanem a mindennapi életben is

⁵⁶ BODA 2018: 45.

⁵⁷ BODA 2021: 70–71.

⁵⁸ BODA 2021: 70–71.

⁵⁹ PERJÉS [é. n.].

⁶⁰ BODA 2021: 101–102.

⁶¹ HUNTINGTON 1994: 76.

⁶² BODA 2021: 114.

⁶³ MOYAR 2009: 8–11.

⁶⁴ BODA 2021: 129–150.

⁶⁵ LIPPAI 2009: 32–35.

⁶⁶ BODA 2021: 151–180.

alkalmazhatók. Segítik a személyes és szakmai fejlődést, és hozzájárulnak a társadalom és a közösség egészének megerősítéséhez és fejlődéséhez.

A fentiekben felsorolt erények nagyon fontos szerepet játszanak a tartalékos katonáknál is. Ezekkel az értékekkel felvértezve a katonák (leszerelésük után vagy tartalékosok esetében a katonai szolgálaton kívüli időszakban) sikeresek lesznek a polgári életben is, példaképekké válhatnak az egész társadalom számára az erények és az etika terén.

Összegzés

Tanulmányomban bemutattam a jelenlegi tartalékos rendszer előzményeit a hazai tartalékos rendszer történetének áttekintésével az államalapítástól a rendszerváltásig. A 21. században megalakított magyar önkéntes tartalékos rendszer 2011-ig csak minimális létszámmal működött, társadalmi elfogadottsága nem volt. Az azóta eltelt tizenhárom évben a kormányzati intézkedéseknek, az újonnan bevezetett tartalékos szolgálati formáknak, a Magyar Honvédség társadalmi elfogadottságának és a honvédek presztízs-növekedésének köszönhetően létszáma ma már meghaladja a 11 ezer főt. Szervezetébe az MH Területvédelmi Erők Parancsnoksága alárendeltségében hét területvédelmi ezred tartozik, amelyek lefedik az ország teljes területét.

Megfogalmaztam a tartalékos katonák előnyeit a tényleges állományúakkal szemben. Általában a tartalékosok a polgári életben szerzett sokoldalú szakmai tapasztalattal, szaktudással és szakismeretekkel rendelkeznek, amelyeket a katonai műveletek során képesek kamatoztatni. Vészhelyzetekben és katasztrófák esetén gyorsan kirendelhetők, ami növeli a Magyar Honvédség reagálóképességét. A területvédelmi tartalékosok olyan különleges helyismerettel rendelkeznek, amely elősegíti a helyi lakossággal és a hatóságokkal való hatékony együttműködést. A tartalékos erők fenntartásával és szükség esetén mozgósításával a Honvédség optimalizálhatja erőforrásait és költségvetési kiadásait. Emellett költséghatékony megoldást is jelentenek, hiszen részmunkaidőben szolgálnak, így a fegyveres erő optimalizálhatja erőforrásait és költségvetési kiadásait, valamint a civil életben meglévő munkájukkal hozzájárulnak az ország gazdasági fejlődéséhez. Végül fontos szerepet játszanak a polgári-katonai közösségek közötti kapcsolattartásban és kommunikációban, erősítve ezzel a hazafias értékeket és a katonai hagyományok ápolását. Fontos azonban rögzíteni, hogy a kiképzési szintjük nem éri el a tényleges állományú katonákét, így ebben a tekintetben azokkal nem tekinthetők egyenértékűnek.

A katonai kiképzés, így a tartalékosok felkészítése is, nem merül ki kizárólag gyakorlati tapasztalatok átadásában, hanem komoly hangsúlyt helyez a katonák személyiségének és erényeinek fejlesztésére is, mint például a bátorság, a becsület, a hűség, a karizma és a fegyelmezettség. Ezen értékek nemcsak a katonai életben, hanem a polgári életben is hasznosak és fontosak lehetnek a személyes és szakmai fejlődés szempontjából egyaránt. A fentiekben megfogalmazott katonai erények segíthetnek abban, hogy a katonák még sikeresebbek legyenek a polgári hivatásukban is.

Tanulmányomban rámutattam, hogy a honvédelem össztársadalmi erőfeszítést igénylő nemzeti ügy. Nem lehet minden hon- és katasztrófavédelmi tevékenységben

csak és kizárólag a reguláris haderő képességeire számítani. Létfontosságú egy önkéntesekből létrehozott, megfelelő méretű, jól felszerelt és kiképzett tartalékos erő, amely hatékonyan képes támogatni a hivatásos és szerződéses katonákból álló nemzeti haderőt és azzal koherens rendszert alkot. Magyarországon 2030 a tartalékos erő teljes műveleti képessége elérésének céldátuma.

Felhasznált irodalom

- BALATONI Kitti – KÁLMÁNFI Gábor (2021): Először hat hónap... Speciális önkéntes tartalékosok vonultak be. *A Honvédség kapuja*, 2021. február 2. Online: www.hadkiegzesites.hu/cikk/5796
- BÁNLAKY József (1928–1942a): *A magyar nemzet hadtörténelme*. Budapest: Grill Károly. Online: <https://bit.ly/4jLyDXJ>
- BÁNLAKY József (1928–1942b): *A magyar nemzet hadtörténelme*. Budapest: Grill Károly. Online: <https://bit.ly/4aHF6P8>
- BENKŐ Tibor (2023): A sikeres haderőfejlesztés záloga (3.). *Honvédségi Szemle*, 151(3), 3–16. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2023.3.1>
- BODA Mihály (2018): Az alapvető katonai erények mibenléte és helyük a hosszú 19. századi magyar hadtudományos gondolkodásban. *Honvédségi Szemle*, 28(1), 40–49. Online: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2018.28.1.38>
- BODA Mihály (2021): *A katonai erények*. Budapest: Ludovika.
- BODÓ Szabolcs (2022): Egy új szolgálati forma: az önkéntes katonai szolgálat. *Honvédségi Szemle*, 150(6), 46–59. Online: <https://doi.org/10.35926/HSZ.2022.6.4>
- CSIKÁNY Tamás (2010): *Az első világháború eseményei és hadművészete*. Budapest: ZMNE. Online: <https://bit.ly/3CoeUwt>
- GÁRDONYI Géza (2015): *Egri csillagok*. Budapest: Kossuth.
- GERENCSÉR Tamás – NEUZER Imre (2023): Tarjányi Péter: Elsőként azok halnak meg a fronton, akik nem tudnak alkalmazkodni. *Index.hu*, 2023. július 5. Online: <https://index.hu/belfold/2023/07/05/frontvonaltarjanyi-peter-viplak-attila-loter-gyakorlat-kikepzes-orosz-ukran-katonak/>
- Hadtörténeti Intézet és Múzeum [é. n. a]: *A trianoni békediktátum katonai előírásai*. Online: <https://bit.ly/40UrLQd>
- Hadtörténeti Intézet és Múzeum [é. n. b]: *Hadszervezet*. Online: <https://bit.ly/3WIZslk>
- Hadtörténeti Intézet és Múzeum [é. n. c]: Online: *A honvédség megszervezése*. Online: <https://bit.ly/40zKeQM>
- HARASZTI Gyula (2023): Tizenkétezer főre nőhet a tartalékosok száma. *Magyar Nemzet*, 2023. január 25. Online: <https://magyarnemzet.hu/belfold/2023/01/tizenkezezer-fore-nohet-a-tartalekosok-szama>
- HERMANN Róbert (2019): A népfelkelés 1848-ban. *Hadtudományi Szemle*, 12(Különszám), 127–135. Online: <https://doi.org/10.32563/hsz.2019.1.ksz.9>
- Honvedelem.hu (2023): *Magyar Honvédség Területvédelmi Erők Parancsnoksága* 2023. május 17. Online: <https://honvedelem.hu/alakulat/magyar-honvedseg-teruletvedelmi-es-hadkiegzesito-parancsnoksag.html>
- HUNTINGTON, Samuel P. (1994): *A katona és az állam*. Budapest: Zrínyi–Atlanti.

- LIPPAI Péter (2009): A küldetésorientált vezetés lehetőségei és korlátai. *Seregszemle*, 7(2), 30–44.
- Magyar Honvédség Sipos Gyula 6. Területvédelmi Ezred. Online: <https://honvedelem.hu/alakulat/magyar-honvedseg-sipos-gyula-6-teruletvedelmi-ezred.html>
- MÉSZÁROS László Antal (2020): *Rubin-feladat. A Magyar Néphadsereg szárazföldi csapatainak hadrendi változásai 1987-ben. (Kitekintéssel a Magyar Néphadsereg egészére)*. Budapest: Zrínyi. Online: <https://bit.ly/42FK2SH>
- MOLNÁR Gábor (2023): *Területvédelmi koncepciók – területvédelmi elméletek és rendszerek*. PhD-értekezés. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola. Online: <https://doi.org/10.17625/NKE.2024.015>
- MOLNÁR Zsolt (2024): Balesetnél nyújtott segítséget a tartalékos katona. *Honvédelem.hu*, 2024. január 9. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/balesetnel-nyujtott-segitseget-a-tartalekos-katona.html>
- MOYAR, Mark (2009): *A Question of Command: Counterinsurgency from the Civil War to Iraq*. New Haven – London: Yale University Press.
- Önkéntes Területvédelmi Tartalékos szolgálat [é. n.]. *Jászapáti*. Online: www.jaszapati.hu/index.php/aktualis-ulesek/item/1072-lakossagi-felhivas-onkentes-teruletvedelmi-tartalekos-szolgalat.html
- PERJÉS Géza [é. n.]: *A katona becsülete*. Online: <https://epa.oszk.hu/00000/00018/00023/06.htm>
- PETRUSKA Ferenc (2016): Szerződésesek és Önkéntes tartalékosok – az önkéntes haderő két fontos pillére. *Honvédségi Szemle*, 2016/2, 89–99. Online: https://real.mtak.hu/124647/1/HSZ_2016_144_2_Petruska_Ferenc.pdf
- SALLAI Zsófia [é. n.]: *Irány a hadsereg!* Online: www.uni-nke.hu/hirek/2024/01/25/irany-a-hadsereg
- Sorállomány vigyázz, oszolj! (2004). *JetFly*, 2004. november 3. Online: www.jetfly.hu/regi-jetfly/1644-sorallomany-vigyazz-oszolj
- SZUN-ce (2006): A háború művészete. In Szun-ce – Wuzi – Szema-fa: *A háború művészete – A hadviselés szabályai – A tábornagy módszere*. Budapest: Cartaphilus.
- TURCSÁNYI-FORMÁDI Viktória (2024): Megemlékezés a tárnoki Kegyeleti parkban. *Honvédelem.hu*, 2024. január 11. Online: <https://honvedelem.hu/hirek/megemlekezés-a-tarnoki-kegyeleti-parkban.html>
- UJHÁZY László – KLADEK András (2014): *A Magyar Honvédség önkéntes tartalékos rendszeréhez kapcsolódó munkáltatói támogató program vizsgálata*. *Honvédségi Szemle*, 142(6), 69–81. Online: <https://bit.ly/42DhsBg>
- Új állandó szolgálati formát indít a Magyar Honvédség (2021). *Kormány.hu*, 2021. július 21. Online: <https://kormany.hu/hirek/uj-allando-szolgalati-format-indit-a-magyar-honvedseg>
- URBÁN Lajos (2010): *A tartalékos erők helye, szerepe, működésének aspektusai a magyar nemzeti haderőben*. PhD-disszertáció. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Kossuth Lajos Hadtudományi Kar Hadtudományi Doktori Iskola. Online: <https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/123456789/12196/1/ertekezes.pdf>

Jogi források

1715. évi VIII. törvénycikk a felkelésről és adózásról. Online: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=71500008.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D23>
1868. évi XLI. törvénycikk a honvédségről. Online: <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=86800041.TV&targetdate=&printTitle=1868.+%C3%A9vi+XLI.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>
- 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról
- 27/1998. (VI. 10.) BM rendelet a fegyveres biztonsági őrseg Működési és Szolgálati Szabályzatának kiadásáról. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99800027.bm>
- 22/2002. (IV. 10.) HM rendelet az önkéntes tartalékos jogviszony szabályozásáról. Online: <https://magyarkozlony.hu/dokumentumok/6565d05c2c75a91b80811199247e-0899f2433a6a/letoltes>
- 25/2016. (XII. 22.) HM rendelet az egyes honvédelmi miniszteri rendeletek módosításáról. Online: <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1600025.HM×hift=20170101&txtreferer=00000001.txt>
- Az Észak-atlanti Szerződés. Washington, D.C., 1949. április 4. Online: www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=hu